

ՔՈՓԵՆ ՏԻԿՆՈՋ

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ ԱՅՆ Ի ՍԻՊԵՐԻԱ

Վ. Ե. Պ. Ք.

Թողուք մայրաքաղաք Սիպերիոյ՝ բնակէ յեզր գետոյ. ՚ի հիւսիսոյ անտառք մինչև ցծովն սառնապատ չրջապատեն զայն ընդ ասպարէզս իբր չորեք հազար: Անդ լերինք ամուլք և ապառաժք՝ ծածկեալք ՚ի յաւերժական ձեանց, դաշտք անբոյսք և անմշակք՝ որ ՚ի ջերմագոյն իսկ աւուրս ամարայնոյ հազիւ եղկանան ոտնաչափ ՚ի խոր, և գետք ընդարձակք տխրատեսիլք՝ որոց ալիք պաղեալ և ձուլեալ չոռոգանեն երբէք զարօտս, և ոչ դիթթել ծաղկանց յոտին իւրեանց տեսանեն: Անդր ևս ՚ի բևեռն կոյս՝ ոչ մայրի ուրեք երևեալ, ոչ եղևին, և ոչ մի ՚ի ստուար ծառոց. այլ թուփք և մացառք ըզչարաբաստիկ երկրին այնորիկ յօրինեն զարդ, և ճախճախուտք մամուապատք՝ որք զյետին ճիգն բնութեան յանդիման առնեն՝ ՚ի շունչ վախճանին անդանօր հասեալ. անտի և անդր չիք և նշմարանս տեսանել զդաւարոյ: Սակայն և յարհաւիրս անդ յաւերժ ձմերայնոյ՝ տեսարանս վսեմականս ընծայէ բնութիւն. անդ այգ հիւսիսի մեծավայելուչ յաճախ երևեալ՝ փարի զոլորտիւք աղեղնակերպ ՚ի լոյս պայծառ, ուստի սիւնք հրեղէնք դողդոջունք իջեալ՝ ածեն ՚ի տեսիլ հիւսիսայնոց գաւառաց թատր հրաշակերտ, անծանօթ հարաւաբնակ ազանց:

Ընդ հարաւակողմն Թողուքի տարածանի անապատն իշիմ, և դաշտավայր՝ ուր ցանեցիր սփռեալ կան շիրիմք, և լիճք աղտաղտուկք անջրպետեն զայն ՚ի Սկիւթաց՝ որ են թափառականք, ազգ կռապարիշտ: Ի ձախմէ սահման հատանէ նմա իրթիչ գետ՝ որ յաճեալ չրջանապտոյտ երթայ կորնչի յելս սահմանաց Ճենաստան երկրի, և Թողուլ յաջմէ, ոյր եզերք մերկք և ամուլք հատորս և եթ ժայռից ընծայեն աչաց՝ դիզեալս գիրերօք, աստ անդ և եթ եղևին ՚ի ծայրսն բերելով: Առ ստորոտով նոցին, ՚ի խաղ մի Թողուլ գետոյ, կայ վիճակն Սայիմքայ՝ հեռի ՚ի Թողուլքէ ասպարէզս ոչ ինչ նուազ քան զերկու հազար, յեզր անապատին՝ ուր ամենայն ինչ որպէս զարև երկրին ծածկի ՚ի մուայլ, և երկիր անդ որպէս զերկինս նորին է տխուր:

Սակայն իշիմ, այնու զի են անդ աւուրք ինչ ամարայինք, և ձմեռն անդ թէպէտ և սաստիկ՝ այլ ոչ ինչ աւ ելի տեէ քան զա-

միսս ութ, կոչի իտալիա Սիպերիոյ: Զօրհանապաղ ՚ի ձմերայնի շնչէ անդ հողմ հիւսիսոյ՝ բարձեալ բերելով զբուք արջային, և զսարսուռ ՚ի ծուծս ոսկերաց թափանցիկ: Անդստին ՚ի սեպտեմբեր ամսոյ պաղի Թողուլ սառնապատ, և ձիւնախաղաղ ծածկի անդ երկիր ցվերջ ամսեանն մայիսի: Յայնժամ ՚ի լուծանել ձեանց ՚ի շողից արեգական՝ սքանչելահրաշ փութով կանաչանան ծառք, և յերկուս և յերիս աւուրս փթթին ծաղկունք առհասարակ. աճելոյ բուսոց գոգցես իմն լսի ճարճատ. բուրէ վարդից ՚ի թփաստանաց անտի անուշահոտութիւն. ՚ի հեր աղուամաղ ծաւալի ընդ տամուկս սինձ համասփիւռ: Ի հոյլ խուռներամխայտայ արագիլ. բադք խայտաբղէտք, սագք հիւսիսայինք ընդ ծուփս լճից. և սպիտակափայլ կռունկն զօղեալ յամուրս եղեգանց՝ դնէ զբոյն իւր ճարտարակերտ ՚ի կնիւն փափուկ յեղտիւրս ամայիս. և սկիւռ թեթեւ ծառոց ՚ի ծառս ընդօստ յանտառի՝ գեղմնապատ թաթիւքն և տտամբ օգնեալ, ընթանայ ընդ օդս՝ կրծել զմայրից ոստոց խաւարծիս, և զտերևս թփոց: Զի են և ՚ի ցըրտասառոյց գաւառս բնակելոց՝ աւուրք զուարճալիք. այլ ոչ և աքսորելոց անդր:

Առաւելագոյնք յեղկելեաց անտի կեան ՚ի գիւղս գետեզերեայս, ՚ի Թողուլքէ մինչև ցեզր իշմեան անապատին. իսկ այլք տարագիր ՚ի հիւղս, և ընդ դաշտս սրբուեալ: Ոմանց արքունուստ սահմանեալ է ոռճիկ, իսկ այլք անթոշակ՝ յորսոց երկրին ձմերայնոց կերակրին, բնաւից ՚ի գութ գտեսողս շարժեալ, բնաւք եղկելիք ՚ի նոցունց ձայնեալ: Ի ճախճախուտ անտառի ուրեք հեռի ՚ի Սայիմքայ՝ ասպարիզիւք իբր տառն, ուր ճահիճք են յաճախաւորք, մերձ ՚ի լիճ խորին բոլորած և, ամենաճիւր ՚ի թուխ և ՚ի սպիտակ կաղամախեաց, բնակէր յաքսորս այր ոմն ամաց քառասուն և հնգից, հանդերձ կնաւն իւրով, և չքնաղագեղ դստերաւ, որ այն ինչ ՚ի փթիթս գեղածաղիկ տիոցն էր հասեալ:

Զէր նոցա յանապատի անդ ընդ ումեք կցորդութիւն. ելանէր այրն մենաւոր ՚ի յորս, և չէր երբէք երթեալ նոցա ՚ի Սայիմքա, ոչ իւր, ոչ կնոջն և ոչ դստեր: Բաց ՚ի սկիւթուհւոյ ումեքէ աղքատ շինականէ՝ որ աղախներն նոցա, ոչ ումեք հրաման էր ՚ի հիւղ նոցա մտանելոյ: Ոչ ոք զհայրենիս նոցա գիտէր, ոչ ոք զազգ նոցա, և ոչ վասն որոյ իրաց աքսորեալն էին. քաղաքապետին և եթ Թողուլքի գիտելով զգաղտնիսն, և սորա չէր ինչ յայտնեալ փոխանորդին իսկ իւրում ՚ի Սայիմքա, բայց միայն պատուիրեալ ՚ի յանձնելն նմա զպահա-

նութիւնն նոցա՝ տալ բնակութիւնն դիւր, և պարտէզ փոքրիկ, կերակուր և հանդերձ, այլ զգուշանալ՝ զի մի ընդ ումեք խօսեսցին, և մանաւանդ արգելուլ զնամականի՝ եթէ երբէք իշխեսցեն զրեւ յարքունիս ՚ի Ռուսաստան:

Աստի այսքան յանձանձանք, և անտի գաղտնիք և զգուշութիւն այնպիսի խիստ՝ տեղի տային կասկածելոյ զի ընդ անփառունակ յորջորջանօքն — քանզի կոչէր և եթ նա Պետրոս Սփրինճեր — ծածկէին փառք և թշուառութիւն նորանշան, թէ արդեօք և ոճիր դժնեայ, կամ ընդ հակառակն անիրաւութիւն առ նա մեծ: Բայց ամենայն ճիգն իւր ՚ի դերեւ ելեալ հասու լինելոյ գաղտնեացն, դադարեաց նա փութով ՚ի խոյզ և խնդիր առնելոյ, համայն և ՚ի կարեկցութենէ: Ոչ ևս ոք խորհէր զտառապելոցն՝ որ կէին անտես, և ՚ի սպառ յայնմ հետէ եղին ՚ի մոռացօնս. բայց միայն ՚ի թափառել ուրուք յորսորդաց ընդ անտառն, և ՚ի հասանել յեզր լճին, եթէ հարցանէր՝ ոչք ոմանք ՚ի հիւղի անդ բնակէին, առնոյր պատասխանի՝ թէ թշուառք ոմանք. և ոչ աւելի ինչ հետազօտեալ՝ զնայր ՚ի բաց ախտակցաբար ասելով. Տացէ նոցա Տէր դարձ ՚ի հայրենիս:

Կառոյց իւր անդ Սփրինճեր բնակարան յեղենեաց յարդածածուկ. ժայռք շուրջանակի պատսպարէին զայն ՚ի հիւսիսային սաստկաշունչ հողմոց, և յողողմանէ յորդելոյ լճին: Չէին արաստոյք ժայռքն որձաքարք. ՚ի թերթս նոցին ՚ի խաւիխաւոյս նշոյլք արեւուն ՚ի ներքս անկեալ, անկենիք հոյլ ՚ի հոյլ ՚ի մուտս գարնայնոյ ՚ի հերձից անտի ՚ի դուրս օստչէին, կէսք ՚ի գոյն վարդից՝ բայց աղօտափայլ, այլք դեղին և լուրթ ՚ի տիպ անկենեաց պալքալեան լճին: Իսկ ՚ի փասլարս անդ, ուր էր մրրկաց խուն ինչ հող արկեալ, բողբոջք անենեաց և մայրից բուսեալ՝ նկրտէին արմատս ՚ի խոր և ստեղունս ՚ի վեր մորչս արձակել:

Ի հարաւակողմն լճին ցրիւ և ցանցառէին ծառք անտառին, և ընդ մէջ նոցա երեւէր դաշտ ընդարձակ, և գերեզմանք անդանօր խիտ առ խիտ. յորոց յոգունք էին կրկտեալ, և ոսկրոտին շուրջանակի սըփռեալ կային, նշխար ազգի վաղնջականի, որ յաւէրժ ՚ի մոռացօնս կայր և մնայր, եթէ ազահութեան ՚ի խնդիր զարդուցն ոսկեղինաց՝ որ անդ ընդ դիակունս թաղեալ կային, չէր զնա ՚ի յայտ ածեալ:

Յարեւելից լայնածաւալ դաշտին կայր մատուռն փայտակերտ, ՚ի քրիստոնէից կանգնեալ. և որ յայնմ կողման էին գերեզմանք՝ անձեռնմերձք կային, ոչ ուրուք

ժարհեալ պղծել զաճիւն մեռելոց առ սրբոյ խաչին՝ որ զամենայն առաքինութիւն ազդէ ՚ի մարդիկ:

Ի դաշտավայրի անդ Սիպերիոյ զձմեռն ողջոյն, որ անդ խիստն է և երկարատեւ, ելանէր Սփրինճեր ընդ առաւօտս յորս. հարկանէր կուզս՝ որ ճարակին տերեւս դաշարս զբարտեաց և զկաղամախից, էր զի և սամոյրս՝ որոց սակաւ են զիւտք անդանօր, և յաճախագոյն աքիսս՝ որոց բաղմութիւն է անդ. և գնովք մաշկից նոցա մուշտակաց՝ տայր բերել ՚ի Թոպուքէ կահս կարեորս՝ վայելուչս կնոջ իւրում, և դստերն՝ գրեան: Չերիկունս երկայնս անցուցանէին ՚ի վարժըս օրիորդին, որոյ անուն էր Ելիսաբեթ. և ընթեռնոյր նա յաճախ, բաղմեալ առ ընթեր ծնողացն, բարձրաձայն ՚ի լուր նոցա՝ գիրս պատմութեանց: Սփրինճեր հայր նորա տայր նմա ուրեք ուրեք զկայ առնուլ, խելամուտ լինել ՚ի դէպս հրահանգիչս մտաց ՚ի մեծախոհութիւն. իսկ Փեդորա մայր նորա ՚ի կրթիչս սրտի ՚ի գութ. մին զփառաց վեհանձնութեան ցուցանէր նմա զգեղ, միւսն զբարեպաշտութեան, զգթոյ և զպարկեշտութեան: Հայր նորա պարզէր նմա զվսեմական մասունս առաքինութեան, իսկ մայր նորա որ ինչ քաղցր և սփոփիչ է ՚ի նմա. ուսուցանէր նմա մին՝ քանի մեծարոյ է առաքինութիւն, միւսն՝ քանի սիրելի: Ի խնամոց աստի երկաքանչիւրոցն ել ՚ի լոյս բոյս իմն բարուց հզօր և փափուկ, որ զարիութիւն հօրն ընդ հրեշտակային քաղցրութեան մօրն կցորդէր. վեհ և խրոխտ ըստ ամենայնի՝ որպէս ազդէ ազնուակաւութիւն, բարեգործով և անձնանուէր ըստ ամենայնի՝ որպէս ազդէ սէր:

Ի սկսանել ձեանց լուծանելոյ, և աղօտ ինչ կանաչութեան յերեսս երկրի երեւելոյ, պարապէին ընտանիքն ՚ի միասին ՚ի խնամս բուրաստանին: Սփրինճեր յարդարէր զածուս, Փեդորա պատրաստէր զսերմանս, Ելիսաբեթ աւանդէր զայնս հողոյ: Շուրջ պատէին զվայրիկն չմենիք, հունք, և բարտիք արգոյք ՚ի Սիպերիա, զի սոցին և եթ անդ բուրեն ծաղկունք անուշահոտ: Ի հարաւակողմն կոյս արարեալ էր Սփրինճերի ջերմուկ, ուր երիցագոյն խնամովք մշակէր զտարաշխարհիկ ծաղկունս. և ՚ի փրթթել նոցին՝ համբուրէր զնոսա, ցուցանէր հարսին իւրում, և ՚ի ճակատ դստերն յեռոյր ասելով. Չարդարեաց դստրիկ՝ հայրենի ծաղկամբք, որ իբրեւ դքեզ փթթին նժդեհիկք. ո՛հ, տացեն երկինք չմեռանել քեզ հանգոյն նոցին և տարաշխարհիկ: Չայտսիկ ՚ի յուզել զթոյն բարբառէր, լռիկ և հանդարտ կալով հանապաղ. էր զի և ժամա

ծիգս կայր 'ի հիացման, բազմեալ ակնկա-
ռոյց ուրեք անքթիթ, արձակելով 'ի խորոց
սրտէ հառաչանս, զորս ոչ բաւէին լռեցու-
ցանել աղերս հարսինն և ողոր, և 'ի տեսիլ
դստերն՝ ևս քան զևս դառնակսկիծք յա-
ճախէին: Անկեալ ստէալ զպարանոցաւ նո-
րա, և 'ի մէջ բազկաց զնա առ սրտինն ող-
ջագուրեալ, և ապա յանկարծ մօրն զնա մա-
տուցանէր՝ ասելով. 'ի բաց առ, Փեղորա,
'ի բաց առ զդստրիկդ. վիշտք դորա և տա-
ռապանք քո՝ մահառիթք են ինձ. աւա՛ղ, և
զի՛ դու եկեր այսր ընդ իս. եթէ չէիր թշուա-
ռութեան իմոյ բաժանորդ, եթէ կայիր
յանդորրու և 'ի մեծարանս 'ի հայրենիս
քո, անտրտունջ արդեօք լինէր ինձ կալ յա-
նապատիս: 'ի լուր այսոցիկ գորովագութն
Փեղորա հեղոյր արտասուս. աչք նորա,
մրմունջ և շարժմունք յայտ առնէին՝ որ 'ի
խորս սրտի նորա յուզէր գորով հարսանե-
կան: Չկարէր նա օր մի հեռի կալ 'ի նմա-
նէ, մերձ և եթ առ նմա ամօքէր զտառա-
պանս իւր: Յառաջին կեանս իւր՝ աւագու-
թիւնք գերաստիճանք 'ի բացեայ ունէին
յաճախ զայր նորա, այլ 'ի նժգեհութեան
անդ կային անմեկինք յիրերաց. որպէս զի
սիրելի թերևս լինէր նմա աքսոր, եթէ
մարթ էր յաղէտս առնն հայել անվիշտ:
Փեղորա թէպէտ և անցեալ էր զերեսնամե-
նիւք, այլ գեղ նորա ոչ ինչ էր նուազեալ.
հաւասարապէս սիրելի էին նմա այր իւր
և դուստր, և առաւել քան զնոսա ա-
րարիչ իւր. երեցունց այսոցիկ սիրելու-
թեանց տիպք 'ի դէմսնորա երևեալ, յաւե-
լուին 'ի նա գեղեցկութիւն՝ 'ի պարագայց
ամաց անեղծանելի. և 'ի կերպարանաց
իսկ նորա յայտնի էր, զի սահմանեալ 'ի
բնէ 'ի սէր ամբիժ՝ կատարէր 'ի նմա
սահման ստեղծուածոյն: Պատրաստէր նա
ինքնին կերակուրս ախորժելիս առն իւ-
րում, և միտ եղեալ ըղձից նորա յամենայ-
նի, հետադօտէր յաչս նորա զկամս նորին՝
առ 'ի կանխել կատարել զայն: Կարգ և մա-
քրութիւն խաղաղութեամբ հանդերձ տի-
րէին 'ի դուզնաքեայ յարկ նոցա. յընդար-
ձակագունին 'ի խղից հանգչէին ամուսինք
ծածկեալ մաշկեկօք. ձեռագործք Փեղո-
րայ և դստերն ասղնէգործք և նկարէնք՝
պատէին զորմս ծխամածս: Սփրինձերի 'ի
շահից որսոցն իւրոց հայթայթեալ էր և պա-
տուհանս ապակեայս, որ դուն ուրեք յեր-
կրի անդ երևէին՝ 'ի զեղխութիւն համա-
րեալ: Յերկուս այլ խուղս՝ 'ի միումն ննջէր
Ելիսաբեթ, 'ի միւսումն աղջիկն սկիւթա-
ցի, ուր էին և կահք խոհակերոցին և պար-
տիպի:

Անցանէին աւուրք 'ի յանձանձանս առ-

տնին իրաց, յոստայնանկել զասր, և 'ի պա-
տել զանկուածս մաշկեկօք որսոց. իսկ 'ի
կիւրակէս տրտմէր Փեղորա ընդ զրկել
իւրեանց 'ի սուրբ պատարագէն, և զմեծ
կէս աւուրն պարապէր աղօթից: Անկեալ ա-
ռաջի պատկերի սրբոյն Բասիլիոսի, որում
ջերմեռանդն էր յոյժ, յանձն առնէր նմա
զայր իւր և զդուստր սիրելի, և օրըստօրէ
յաւելոյր յեռանդն, զփորձ առեալ զի յա-
ղօթից անտի սիրտ իւր լցեալ հոգևորիմաս-
տիւք՝ յորդէր զրոյցս սփոփիչս առն իւրոյ:

Բայց Ելիսաբեթ, անդատին 'ի չորեք-
ամեայ տիոց սնեալ յանտառի՝ անձանօթ
այլոյ հայրենեաց, գտանէր անդ գեղեց-
կութիւնս՝ զորս ընծայէ բնութիւն և 'ի
վայրս ապախտ լեալս յիւրմէ, և բերկրու-
թիւնս բնականս՝ յորս սիրտ ամբիժ ամե-
նայն ուրեք գիտէ վայելել: Ջրօսնոյր 'ի
խնդիր ձուոյ բաղէից և սպիտակ անգեղց-
սողոսկէր յեղերս լճակին ընդ ժայռս 'ի վեր,
ուր դնեն նոքա բոյն յամարայնի. ըմբռնէր
յաճախ և վայրի աղաւնիս 'ի վարմս, և փա-
կէր զնոսա երամովին 'ի վանդակի: Մերթ
ևս որսայր ձկունս որք տարմատարմ ընդ
լիճն գնային, պատենապէնք 'ի թեփս ծի-
րանիս, երևեալք յալիս անդ որպէս կար-
կեհան 'ի լոյծ արծաթի: Հաճ և գոհ ընդ կեա-
նրս իւր, զի չանկանէր իսկ 'ի միտս նորա
թէ մարթէր ումեք վայելել 'ի բախտ երջան-
կագոյն, կաղդուրէր հովասուն, և աճէր 'ի
'ի հասակ կրթութեամբ մարմնոյ. և 'ի
դէմս նորա, յորում հանգչէին խաղաղու-
թիւն և անմեղութիւն, յաւելոյր օր ըստ
օրէ գեղ նորահրաշ: Ըստ այսմ՝ օրինակի,
հեռի յաշխարհէ և 'ի մարդկանէ, զարգա-
նայր օրիորդն չքնաղազեղ 'ի տեսիլ և եթ
ծնողացն, և 'ի բերկրութիւն սրտի նոցա.
որպէս ծաղիկ յանապատի 'ի նշուլից արփ-
ւոյն փթթեալ, ոչ ինչ նուազ գեղանի ան-
տեսս յաչաց՝ 'ի տեսիլ աստեղն և եթ իւրոյ
կենսատուի:

Չիք սէր գորովագոյն և խանդաղելի քան
որ 'ի նուագունս ամփոփեալ. այսպիսի սի-
րով գորովէր Ելիսաբեթ 'ի ծնօղս իւր՝ զորս
միայն ճանաչէր, զորս միայն սիրէր յաշխար-
հի: Փոխանակ ամենայնի էին նմա ծնօղք իւր
հոգաբարձուք աղկաղկ հասակին, կենա-
կից նմին և խաղակիցք. չգիտէր ինչ, զոր
ոչ 'ի նոցանէ ուսեալ. ընդ նոսա զբօսնոյր,
նոցին էր շնորհապարտ ըստ հանձարոյ, ըստ
գիտութեան և ըստ ամենայնի: Եւ զի ամե-
նայն ինչ իւր 'ի նոցանէ էր, և չկարէր ինչ
յինքենէ, քաղցր էր նմա հնազանդել հրա-
մանաց նոցա զորս 'ի բարերարել միայն
տային նմա: Այլ 'ի զարգանալ նորա 'ի պա-
տանեկութիւն, և 'ի սլարդել տեսութեան

մտացն, սկսանէր 'ի միտ առնուլ 'ի մօրն արտասուաց զհօրն իւրոյ թշուառութիւն. հետագօտէր ստէպ 'ի նոցանէ զպատճառս աղետիցն. այլ նոքա ոչ ինչ տուեալ նմա պատասխանի, զհայրենիսն ողբային. ոչ զհայրենեացն ծանօթս տալով նմա, և ոչ որ ինչ ինքեանք 'ի հայրենիս անդ էին՝ ցուցեալ, զի մի տրտմեսցի 'ի գիտելն յորմէ՝ բարձրութենէ յաքսոր անդր սահեալ էին՝ նժգեհութեամբ: Բայց յորմէ հետէ ծանեաւնազտրտմութիւն ծնողացն, խորհուրդք մտացն նորա ոչ ևս հանդարտէին. կերպարանաւորիս եղեն կեանք նորա: Ձրօսանք մանկութեան ոչ ևս քաղցրանային նմա. ելիք զբուրաստան, մոռացաւ զծաղկունս. ոչ ևս թռչնիկք իւր սիրելի էին նմա. ոչ ևս յորս ձկանց, ոչ ևս 'ի վարել զմակուկիկ իւր գնայր յեղր լճակին, խորասուզեալ 'ի խորհուրդ՝ որ բովանդակ զմիտս նորա գրաւէր և զսիրտ: Բազմեալ երբեմն 'ի սեպ միոյ 'ի ժայռից, յառեալ յալիս ծովակին, խոկայր յարտասուս ծնողաց իւրոց, և 'ի հնարս ցամաքելոյ նոցին: Վիտէր և եթ զի ողբային նոքա զհայրենիս, այլ որ հայրենիքն այննոցա էին՝ անգիտանայր. և քանզի հեռաւորութեամբ 'ի հայրենեացն թշուառացեալ գտանէին, ցանկալի նմա այն իսկ էր՝ ոչ զհայրենիսն գիտել, այլ զհնարս դարձի նոցա անդր գտանել: Ամբառնայր զաչս իւր յերկինս՝ խնդրել 'ի Տեառնէ օգնութիւն, և այնպէս ընկղմեալ կայր 'ի խորհուրդս յայս, զի տեղատարաւք ձինաբերք և հողմք սաստկաշունչք չկարէին ընդոստուցանել զնա: Այլ 'ի ձայնել զնա ծնողացն՝ լսէր անդէն, և 'ի ժայռից բարձանց իջանէր գայր թեթեւութաց 'ի լուր խրատու հօրն, և օգնել մօր իւրում յառտինն խնամս: Բայց թէպէտ առնոցին, և թէ հեռի 'ի նոցանէ, թէ յրնթերցումն և թէ 'ի կար պարապեալ, թէ 'ի քուն և թէ յարթմնի, նոյն և մի խորհուրդ զուշ նորա գրաւէր. այլ զգուշանայր չյայտնել նոցա զայն, չև ուղւոյ լեալ:

Քանզի խորհէր զնալ հետի մինչև 'ի Պետրոպօլիս 'ի խնդիր դարձի հօր իւրոյ. այսպիսի խորհուրդ արիական երկնեաց 'ի մտի, և 'ի գործ այսպիսի քաջայանդուզն պատրաստէր օրիորդն երկշտ: Բայց թէպէտ և արգելք ծանունք յանդիման լինէին մտաց նորա՝ սակայն զօրութիւն կամաց, արութիւն սրտի, և առ Աստուած ապաւինութիւն քաջալերէին յաղթել ամենայնի: Ի հաստատել նորա 'ի խորհուրդն, և 'ի մերձենալ աւուրց ձեռն 'ի գործ առնելոյ, ահացուցանէր զնա անհմտութիւն ճանապարհին. զի և ոչ ուրեք 'ի մօտակայ շինից գիտէր ուղևորել. չէր նորա երբէք ելեալ յանտառէն, և իբր

զնալ մինչև անդր 'ի Պետրոպօլիս. զիսրդ բարբառել ընդ աղգս այլալիցոս՝ ընդ որս պարտ էր նմա անցանել. մանաւանդ զի հարկ էր նմա մուրողութեամբ հայթայթել զաւուրն պարէն: Եւ թէպէտ ապաստանէր 'ի խոնարհութիւն՝ զոր 'ի բարեպաշտ մօրէն էր ուսեալ, բայց և այնչափ ինչ զխստասրբութենէ մարդկան էր լուեալ՝ զի համարէր թշուառութիւն մեծ զհարկ խնդրելոյ 'ի նոցանէ ողորմութիւն. և զծնողացն ևս գիտելով զորդեանէր գորով, չյուսայր 'ի նոցանէ նպաստ 'ի չու, և չկարէր դիմել առ նոսա: Իսկ առ ո՞ր դիմել յանապատի՝ ուր կայրն հեռի 'ի մարդկանէ, 'ի հիւղի անդ՝ ուր չէր մուտ ումեք. և յումմէ՝ մարթէր նմա ակնունել օգնականութեան: Հանդերձ այսու ամենայնիւ ոչ վհատեցաւ. յուշ եղեն նմա արկածքն՝ յորմէ մազապուր լեալ էր հայր իւր, և ասէր. Ձիք երկիր վայրենի՝ ուր երկինք ոչ լուիցեն ձայնի եղկելեաց, ուր խնամք երկնից թողցեն զնոսա ամայի յօգնականութենէ:

Քանզի Սփրինճեր ամօք ինչ յառաջ յորս ելեալ 'ի ձմերայնի ընդ ափափայս՝ առ որով գետահետեալ անցանէ Թոպոլ, հաղիւ ճողոպրեալ էր 'ի վտանգէ, պատանուոյ ուրումն արիութեամբ: Եւ էր պատանին այն Սմոլոֆ, քաղաքապետին Թոպոլսքեայ որդի, որ անդր յաւուրս ձմերայնոյ գայր ամի ամի հետամուտ կզից 'ի դաշտ Իշիմայ, և ընդդէմ արջուց խիզախել 'ի մարտ յՈւրալեան լերինս մերձ 'ի Սայիմբա: Անդ 'ի հալածել նորա դարջս, որ քան զամենայն աղգս որսոց է վտանգաւոր, պատահեալ Սփրինճերի՝ վերծուցեալ էր զնա 'ի մահուանէ. և յայնմ հետէ անուն Սմոլոֆի շնորհապարտ մեծարանօք յիշատակէր առ նոսա, և օրիորդն և մայր նորա ըղձիւք ցանկային զբարերար իւրեանց ճանաչել և բարեբանել զնա: Հանապաղօր աղօթս վասն նորա մատուցանէին, և ամ ըստ ամէ 'ի սկսանել որսոց ձմերայնոյ՝ յուսային տեսանել զնա 'ի հիւղ իւրեանց. այլ նա չերեւէր երբէք առ նոսա, զի և նմա որպէս ամենեցուն՝ արգելեալ էր չմտանել առ նոսա. և ոչ արգելն այն բուռն էր նմա, զի որ ինչ 'ի ներքս 'ի հիւղի անդ էր՝ անգիտանայր:

Բայց Ելիսաբեթ յաճախագոյն ևս խորհէր 'ի Սմոլոֆ, հասու լեալ դժուարութեան ելից յանապատէ անտի՝ առանց ուրուք օգնականութեան, և պաշտպանութիւն այնպիսւոյ ուրուք պատանուոյ զամենայն երկիւղ 'ի բաց փարատէր, բառնայր զամենայն խոշ և խութ: Ձի ուլ ոք առաւել քան զնա կարող էր ուսուցանել ինքեան զհանգամանս ուղևորութեան 'ի Սայիմբայ մինչև

ի Պետրոսաօլիս, և զհնարս հասուցանելոյ անվրէպ աղերս առ ինքնակալն. դարձեալ և ի զայրանալ քաղաքապետին Թոպոլսքեայ ընդ փախուստ իւր՝ ո՞ւ առաւել քան զնա կարող էր ցածուցանել զցասումն նորա, ածել զնա ի գութ, և զերծուցանել զծնողսն ի պատժոց՝ որոց պարտաւորս զնոսա փախստեամբն կացուցանէր։ Զայսոսիկ որ ինչ ի պաշտպանութենէ նորա օգուտք էին՝ զմտաւ ածեալ, ցանկայր գիտել՝ չեանցեալ աւուրք որոց՝ թէ անդ էր պատանին. և գտանել հնարս խօսելոյ ընդ նմա։ Բայց Սփրինճերի այնպէս զիղջ լեալ ընդ արհաւիրս հարսինն և գտեր վասն վտանգի մահուն՝ յորմէ մազապուրն եղեալ էր, մինչև խոստանալ նոցա մի ևս յորս արջուց զիմագրաւել, և մի ելանել ընդ անտառն՝ բայց միայն զհետ սամուրաց և այծից։ Սակայն Փեղորայ և յետ իսկ խոստման նորա զգողանի հարկանէր սիրտ՝ յիլանել նորա յորս, և մինչև ի դարձ նորա կայր ի կասկածի սրտաթունդ յահէ արկածից։

Ծածկէր յայնժամ երկիր ձիւնապատ, և էր ցուրտ զերեսուն աստիճանօք ի վայր քան զսառն խոնարհեալ. ի խորս անդ ձրմերայնոյ, ի միում ի պայծառ աւուրցամսեան դեկտեմբերի, ել Սփրինճեր հրազինեալ յորս ի դաշտ։ Եւ յելանելն իւրում գիրկս արկեալ հարսինն և գտեր, խոստանայր դառնալ նախ քան զմուտս արեգական. բայց օրն տարածամէր, արեգակն ի մուտս էր, և Սփրինճեր ոչ երևէր։ Յետ մահաշշուկ արկածիցն չե ևս թերացեալ էր նա ի խոստմանէն, վասն որոյ երկիւղ անհնարին կալաւ զՓեղորայ. իսկ Ելիսաբեթ ջանայր փարատել զերկիւղ նորա, այլ ինքն ևս յերկիւղի կայր։ Կամէր յօգնութիւն հասանել հօրն, և չկարէր թողուլ զմայր իւր յողբս։ Փեղորայ փափկասուն էր և տկար, և մինչև ցայնժամ ըստ եզր լճին չե էր անցեալ. այլ ի սաստիկ հոգոցն ստիպեալ յայնժամ, բուռն արար անձին զնալ ընդ գտեր իւրում ի խնդիր առնն. ելին մեկնեցան ի միասին, դէմ եղեալ ընդ անտառախիտս ի դաշտն։ Յուրտ սաստիկ էր, թուէին մայրիք անտառին սառնեղէնք, կողերց նոցա եղնմապատ սպիտակացեալ. մէգ թանձրամած ծածկէր զեզերս շուրջանակի. արեւ ի մուտս՝ ի գոյն տխուր ներկանէր զհամագոյս, և ձիւն միապաղաղ բիւրղանման ակնախտիղ՝ դեղւէր զՓեղորայ ի գնացս. բայց Ելիսաբեթ ընդ նովին երկնաւ սնեալ, և սովոր ի խիզախել ընդ սաստկագոյն ձմերունս, քաջալերէր զմայր իւր և օգնէր նմա։ Այսպէս դեռաբողբոջ ընձիւղ ծառոյ տեղափո-

խելոյ յերկիր օտար և տկարացելոյ՝ ընդելացեալ երկրին ուռճանայ ծլարճակ, և ի սուղ ժամանակի նեցուկ մտեալ ոստոցն մայրենեաց՝ ընդ հովանեաւ իւրով ծածկէ զբուռն կենսատու իւր։

Երբ՝ ի դաշտ անդր հասեալ իբրեւ ոչ ևս զօրէր Փեղորայ յառաջ գնալ, ասէ ցնա Ելիսաբեթ. Օրս տարածամեալ է, մայր իմ. հանգիր դու աստ, և երթայց ես յեզր անտառիս. եթէ յամեմք, գիշեր ի վերայ հասանէ, և ոչ ևս կարասցուք տեսանել զհայր իմ՝ թէ իցէ ի դաշտին։ Յայնժամ Փեղորայ յեցեալ ի մի ի մայրեաց, եթող գտերն գնալ. և սրացաւ նա ի դաշտն. և ի վերայ միոյ ի գերեզմանաց, որ բլրաձև ամբառնան անդ խիտ առ խիտ, դէտ կացեալ օրիորդն սրտատրոփ և արտօսալից՝ խնդրէր զհայր իւր, և ոչ ուրեք տեսանէր զնա։ Զերևէր ինչ ի լուռ և յամայի դաշտին. մութ գիշերոյ սկսանէր զերկիր ընդ երկինս խառնել. և ահա յանկարծ ճայթեաց հրազէն ոչ ինչ ի բացէ, և արծարծանէր յոյս յօրիորդն. զի զթնդիւն, զոր ի ձեռանէ հօրն և եթէ էր լուեալ, համարէր անշուշտ հաւաստիս գտանելոյ անդ զհայր իւր. և գիմեալ ընդ այն կողմն, տեսանէ յետկոյս ժայռի այր մի կորացեալ իբր ի խնդրել ինչ ընդ երկիր, և ճայնէ. Հայր իմ, սիրեցեալ հայր, դու իցես։ Դարձաւ ի նա ոյրն, և չէր Սփրինճեր. այլ պատանի գեղանի՝ որ ի տես օրիորդին հիացեալ եկաց։ Յայնժամ յաւել Ելիսաբեթ ցաւագին. Ոչ, չես դու հայր իմ, այլ տեսեր դու զնա ի դաշտիդ, և ո՞ւր կարացից գտանել զնա։ Պատասխանի ետ պատանին. Զհայր քո ոչ ճանաչեմ. այլ չէ արժան ի տարածամուս կալ քեզ աստ միայնակ. բազմավտանգ է վայրս, չերկընչիս դու բնաւ։ Ի վերայ էած օրիորդն. Ո՛հ, չիք ինձ վտանգ ահարկուքան զայն, եթէ չգտից զհայր իմ։ Եւ զոյգ ընդ բանին ամբարձ զաչս ի յերկինս. ազնուականութիւն, գորով և արիութիւն փայլէին ի նոսա՝ յայտարարք ոգւոյ, և հանդերձելոյ բախտի նորա նախագուշակք։ Յուզեցան գութք պատանւոյն. թուէր նմա երազել, զի հանգոյն ինչ չէր նորա տեսեալ, և ոչ ի մտի պատկեր այնպիսի երբէք նկարեալ։ Եհարց զանուն հօր օրիորդին. և նա ասէ. Պետրոս Սփրինճեր է անուն նորա։ Յայնժամ ասէ պատանին. Եւ որպէս, դուստր աքսորելոյն իցես՝ որ առ լճիւղ բնակէ ի հիւղիդ. մի ինչ հոգար, ճանաչեմ զնա, չե ևս էանց ժամ մի յորմէ հետէ մեկնեցաւ նա յինէն՝ զնալ ընդ այլ ճանապարհ ի բնակութիւն իւր. և արդ հասեալ իսկ իցէ անդր։ Զայն իբրեւ լուաւ

օրիորդն, փութացաւ՝ ուր թողեալն էր զմայր իւր, և ՚ի ձայն ցնծութեան աւետաւորէր նմա ՚ի հեռուստ մայրակոչ լինելով՝ մինչև իսկ մարթէր ձայնի իւրոյ առ նա հասանել։ Եւ իբրեւ եկն ՚ի տեղի անդր՝ և չեզիտ զնա, վարանեալ տազնապեալ ձայնէր յանտառին զծնողս իւր. և ահա ձայնք հնչեցին յայնմ՝ կողմանէ լծին. փութացաւ եհաս, և առ սեամս հիւղոյն տեսեալ զհայր իւր և զմայր, գիմեաց ՚ի գիրկս նոցա։ Որոց բազկատարած ընկալեալ զնա, և ողջագուրեալ զմիմեանս, պատմէին թէ ո՞րպէս ընդ այլևայլ ուղի ՚ի հիւղ անդր դարձեալ էին. և ահա հասեալ առ միմեանս, և զերծեալ ՚ի հոգոց։ Յայնժամ գիտաց օրիորդն զի զհետ իւր եկեալ էր պատանին. բայց Սփրինճերի տեսեալ զնա՝ ասէ. Յաւէ ինձ, ո՞ Սմոլոֆ, զի անագան է ժամս. գիտես զի չէ ինձ օրէն և ոչ զիշեր մի ընդունել զքեզ։ Ի լուր անուան պատանւոյն՝ Ելիսաբեթ և մայր նորա գոչեցին. Սմոլոֆ ուրեմն է դա, բարերար մեր. և երկոքեան ՚ի միասին անկան յոտս նորա. Փեղորաթանայր զայնոսիկ արտասուօք, և Ելիսաբեթ ասէ. Հանապազօր մաղթեմք քեզ օրհնութիւն ՚ի Տեառնէ, քաջդ Սմոլոֆ, զի զերեամ մի յառաջ ապրեցուցեր դու զհայր մեր։ Պատասխանի ետ պատանին յոգւոց հանելով. Եւ լուաւ ձեզ Տէր, և առաքեաց զիս այսր. զի սակաւն այն զոր արարի ձեզ՝ չէր ինչ արժանի վարձուց այդքանեաց։

Գիշեր խորին էր, խաւար աննշոյլ պատէր զանտառաւն. չէր մարթ անվտանգ դառնալ զիշերայն անդր ՚ի Սայիմքա, և ոչ Սփրինճեր իշխէր հրաժարել ՚ի հիւրընկալելոյ զապրեցուցիչ իւր. բայց երդմամբ երդուեալ էր քաղաքապետին Թոպուքեայ չընդունել զօք ՚ի բնակութիւն իւր, և զարհուրէր դրժել երդմանն. վասն որոյ անձնամատոյց եղև ուղեկցել պատանւոյն մինչև ՚ի Սայիմքա, և ասէ. Լուցից ջահ, և երթայց առաջի քո, զի տեղեակ եմ ես ուղեաց անտառիդ, զգուշանալ ՚ի վտանգաւոր ճահճաց և լծից։ Բայց Փեղորայ երկուցեալ անկաւ յոտս նորա՝ խափանել զնա. և Սմոլոֆ ասէ. Թող ինձ, սիրելիդ իմ, կալ աստ ՚ի հիւղիդ մինչև ցառաւօտ. ոչ ինչ զանխուլ է յինէն հրաման հօր իմոյ, և ոչ այնքանոյ խստութեանն ընդ ձեզ պատճառք անձանօթ են ինձ. այլ ոչ ինչ երկբայիմ զի ներեսցէ նա քեզ ըստ հարկի իրացս զերծ գոլ յերդմանէդ, և տեսցես՝ զի առաքեցայց ՚ի նմանէ ընդ հուալ՝ շնորհունել քեզ վասն հիւրոյիցդ։ Յայնժամ Սփրինճերի կալեալ զձեռանէ նորա, եմոյծ զնա ՚ի հիւղ անդր, և նստան առ թոնրով.

իսկ Փեղորա ընդ դստերն պատրաստէր ընթրիս։

Եւ էր Ելիսաբեթ ՚ի ձև գեղջկուհեաց Սկիւթացւոց. պատմութեան կարմիր հանգրիճեալ ՚ի վեր, և պարածածկեալ բարձր իւր վթենեաւ. հիւսք վարսիցն մինչ ՚ի դարչապարս անդր նորա իջանէին. բաճկոնակ կոճկէն զսպեալ ընդ մէջ զբոլոր անձինն ընծայէր ՚ի տեսիլ զբարեձեռութիւն, և թեզանիք յարմուկն ՚ի վեր հարեալ՝ զբազկացն գեղ. որպէս զի զգեստուցն պարզութեան՝ երևելի ևս զկերպարանաց նորա կացուցանել զգեղ վայելչութեան. և շնորհք այնպիսի ՚ի շարժուածս նորա երեւեալ, զի ՚ի զմայլումն և ՚ի գութ խանդաղատէր պատանին, և չկարէր չըջել ՚ի նրմանէ ՚ի բաց զաչս և զսիրտ։ Ոչ ինչ նուազ և օրիորդն բերկրէր ՚ի տեսիլ պատանւոյն. այլ սուրբ և ամբիժ էր բերկրութիւն նորա, յորդորեալ ՚ի շնորհապարտ սրտէ վասն բարերարութեան պատանւոյն, և ակնկալեացն ՚ի նմանէ բարեաց. սրտագիտին Աստուծոյ տեսանելով զսիրտ օրիորդին՝ զի վասն ծնողացն և բովանդակ վասն նոցա առնէր զամենայն։

Պատմեաց յընթրիս անդ պատանին, զի յերից աւուրց հետէ լուեալ էր ՚ի Սայիմքա զսովալլուկ գայլոց ընդ կողմանսն ընդ այնոսիկ աւար հարկանել, և զի ընդ հուալ վասն այնորիկ արշաւանքորսոց անդր պատրաստէին՝ բնաջինջ առնել զնոսա։ Յայնժամ Փեղորայ հատաւ գոյն երեսացն, և ասէ ցՍփրինճեր. Յուսամ զի չերթայցես դու անդր, արկանել ՚ի վտանգ զկեանս քո՝ որ պատուականագոյն է ինձ քան զամենայն բարութիւնս։ Պատասխանի ետ Սփրինճեր ողորմագին. Ձինչ է այդ՝ զոր խօսիսդ, Փեղորա, զի՞նչ են կեանք իմ. եթէ չէի ես կենդանի, ոչ գտանէիք դուք յանապատի աստ. գիտիցես իւ լիցի վախճան նժդեհութեան քո և դստերդ. գիտես իսկ դու զայն...։ Եւ հատին զբանս նորա ողբք տիկնոջն կականաւորք. և Ելիսաբեթի մատուցեալ կալեալ զձեռանէ հօրն, ասէ. Գիտես դու, հայրիկ, զի չիք իմ հայրենիք բաց յանտառէ աստի՝ ուր սնեալս եմ. աստ մայր իմ և ես կեցցուք քե բարեբաստիկք. վկայեմ սրտի նորա իբրեւ իմումս, զի ոչ ուրեք ՚ի վերայ երկրի կարասցուք կեալ առանց քո, և ոչ ՚ի հայրենիս քո։ Յայնժամ Սփրինճեր ասէ ցպատանին. Լսես ո՞ Սմոլոֆ, կարծիցես թերեւս զի սփոփեն զիս բանք այսպիսիք, նա աւանիկ կարեւիւր խոցեն. առաքինութիւնք դոցա փոխանակ աղդելոյ յիս խնդութիւն՝ ՚ի սուգ համակն զիս, ամեալ զմտաւ՝ զի վասն իմ դոքա յա-

նապա տի աստ թաղեալ կան, զի վասն իմ՝
դատրիկս այս կացցէ աստ անծանօթ՝ զըր-
կեալ 'ի սիրոյ: Ի վերայ էած օրիորդն .
Հայր իմ, ահա 'ի գիրկս ծնողացդ իմոց
գգուիմ, և ընդէր զրկեալ ասես զիս 'ի սի-
րոյ: Իսկ հօրն ոչ կարացեալ ծոյծ ունել
գթոյն՝ յաւել. Այլ չվայելեսցես, դուստր
իմ, 'ի բերկրանս՝ յոր ես քե վայելեմ,
չլուիցես զքաղցր բարբառ որդւոյ սիրե-
լոյ, կեցցես միայնակ անայր անորդի որ-
պէս ճնճղուկ 'ի վայրի: Չոհ անպարտա-
կան, դու անգիտանաս յորոց զրկիսդ. այլ
ես գիտեմ յորոց զրկեմս գբեզ. կորու-
սեալ է ինձ ամենայն

Ի լուր բանիցս այսոցիկ գորովեալ Սմո-
լոֆ, սրբէր ստէպ զարտասուս. կամէր
բարբառել, այլ հեղձամղձուկ լինէր բար-
բառ իւր. և ուր ուրեմն սկսաւ խօսել և
ասէ. Կարես ինքնին իսկ 'ի միտ առնուլ,
սիրելիդ իմ, զի յորմէհետէ 'ի տխուր յայսմ՝
պաշտաման կայ հայր իմ՝ ոչ նոր ինչ է
ինձ տեսանել աղէտս այսպիսիս. բազում
անգամ եղև ինձ չուրջ անցանել ընդ լայ-
նածաւալ սահմանս իշխանութեան նորա,
և ականատես լինել լալեաց բազմաց և
թշուառութեան, և լսել հառաչանս և հե-
ծութիւնս 'ի խուլ միայնութեան հեղեալ:
Տեսի ես յանապատս սոսկալիս Պերեսովայ
որեար չարաբաստիկ, որ կէին հեռի յըն-
տանեաց և 'ի բարեկամաց, զրկեալք 'ի
քաղցր գգուանաց. գողտրիկ բարբառոյ
ոչ երբէք զսիրտ նոցա սփոփեալ, մեկ-
նեալք 'ի մարդկանէ, հրաժարեալք յամե-
նայնէ. ոչ միայն վտարանդիք յաքսորս՝ այլ
և յաղէտս տառապանաց: Յաւել և Փեդո-
րա աղերսական յանդիմանութիւն առ այր
իւր. Դու պամենայն ասես կորուսեալ, ուր
պահեն երկինք զգուստր քոյին. եթէ զնա
ևս կորուսեալ էր քո, զի՞նչ յաւելուիր ա-
սել: Ի բանից աստի սթափեալ Սփրինճեր,
կալաւ զձեռանէ դստերն և զՓեդորայ, և
փարեալ զնոքօք, և յերկաքանչիւր 'ի նո-
սին ակնարկեալ, ասէ. Այո, զգամ զի չեւս
ինձ կորուսեալ է ամենայն:

Իբրև այգ եղև, 'ի հրաժարել պատա-
նւոյն 'ի նոցանէ՝ արտմեցաւ Ելիսաբեթ, զի
ցանկայր յայտնել նմա զխորհուրդ իւր, և
խնդրել 'ի նմանէ ձեռնտուութիւն: Չէր նո-
րա գտեալ վայրիկ մի առանձինն ընդ նմա
խօսելոյ, զի կային միշտ անդ ծնողք իւր՝ ո-
րոց չկամէր ինքն յայտնել զխորհուրդ իւր.
բայց յուսայր 'ի դառնալ նորա առնուլ
պարապ 'ի խօսել, վասն որոյ անձկով մեծաւ
ասէ. Պարմանիդ քաջ, ո՞չ ևս դարձցիս
առ մեզ. տուր ինձ բան՝ զի չիցէ ինձ այս
յետին տեսութիւն կեցուցչին հօր իմոյ:

Չարմացաւ Սփրինճեր ընդ բանս դստեր
իւրոյ, այնպիսի անձկանօք ասացեալ. և
տազնապէր 'ի սրտի՝ ածեալ զմտաւ զհրա-
ման քաղաքապետին, և յաւել՝ զի չէր
իւր օրէն միւսանգամ զհրամանաւ նորա
անցանել: Առ որ պատասխանի ետ Սմո-
լոֆ, ընդունել 'ի հօրէ իւրմէ զայս շնորհ
վասն իւր 'ի դառնալ առօրին 'ի Թոպուլսքի,
և յաւել. Ի խնդրել իմում 'ի նմանէ զչը-
նորհս զայս վասն իմ, չկամիցիս զի խնդրե-
ցից ինչ և վասն քո, բարեկամ. բարե-
բախտ զանձն համարիմ պիտանի լինել
քեզ. չիցէ՞ ինչ քո խնդիր 'ի նմանէ: Պա-
տասխանի ետ Սփրինճեր տխրագին. Եւ
ոչ մի ինչ: Յայնժամ պատանին սրտաբե-
կեալ, և սուղ ինչ զաչս 'ի վայր արկեալ,
դարձաւ ապա առ Փեդորա, զնոյն և նմա
արար հարցուած. և նա ասէ. Յանկայի զի
հրաման տայր ինձ հայր քո գնալ 'ի տօնս
ընդ դստեր իմում՝ յեկեղեցի 'ի Սայիմքա,
'ի լուր սրբոյ պատարագին: Եւ խոստա-
ցաւ պատանին ընդունել նմա զշնորհն .
և մեկնեցաւ զնաց օրհնաբանեալ 'ի նո-
ցունց, և խոստացաւ դառնալ ընդ հուպ
ըստ ըղձից օրիորդին: Բայց 'ի գնալն, միտք
իւր և խորհուրդ զօրիորդաւն յածէին. չըք-
նաղագեղ տեսիլ նորա՝ յանապատին յերի-
կէ 'ի միտս իւր տալաւորեալ, 'ի տեսանելն
ևս զնա ընդ ծնօղս նորա, կապեցաւ ոգի
իւր ընդ նմա բոլորովին: Յիչէր զամենայն
խօսս նորա, նկարելով զկերպարանս նորա
և զհայեցուած 'ի մտի. յիչէր մանաւանդ
զվերջին բան նորա, առանց որոյ հրաժա-
րէր թերևս ակնածութեամբ 'ի սիրոյ նո-
րա. այլ այնու անձկով խնդրել օրիորդին
զդարձ նորա, և յեղուլ ձայնին 'ի խըն-
դրելն՝ որ զգողտրիկ սրտի նորին հոլանէր
զիսանդադատանս, ետուն նմա յորոց կրէրն՝
'ի նոյն և զօրիորդն կարծել: Որովք վա-
ռեալ միտք պատանւոյն՝ ոչ ևս ըստ դի-
պաց ինչ զերիկեան հանդիպումն համա-
րէր, այլ փոխադարձ սիրելութեան ազ-
դումն 'ի սիրտ օրիորդին որպէս յիւրն. և
ցանկայր անծոյծ զհաւաստիս գուշակու-
թեանցն ընթեռնուլ յամբիժ սրտի օրիոր-
դին: Այլ աւանդ, զի չկարէր գուշակել որ
ինչ յաւուր միում հանդերձեալն էր վեր-
ծանել 'ի սրտի նորին:

Բայց յօրէ այցելութեան պատանւոյն
յաճախեաց տրտմութիւն Սփրինճերի. 'ի
յիշատակ սիրելի աղնուական և արի պար-
մանւոյն՝ յեղյեղէր 'ի մտի որպիսում ու-
մեք փեսայի ցանկայրն զգուստր իւր հարս-
նացուցանել. և վասն չկարելոյ 'ի թշուա-
ռութեան անդ ըղձիցն պատահել՝ ոչ միայն
չէր նմա ցանկալի դարձ պատանւոյն, այլ և

խիթալի իսկ էր. զի մարթէր օրիորդին ոգէխառնիլ ընդ նմա՝ ի հաստոյր հարուած հայրենի սրտին, ի տեսանել զգուստր իւր հալեալ ըղձիւք չյուսալի հարսանեաց:

Ի միում աւուրց ընդ երեկս՝ մտայոյզ, ձեռն ի ծնօտի, արմուկն յեց ի թոնիր, հառաչէր օրիորդն և յոգւոց ելանէր: Փեղորա ի տեսանելն զնա ծանրաթախիծ՝ եթող դասեղն ի ձեռանէ, և սիրտ ի տագնապի սլուցեալ ի նա՝ խնդրէր ի Տեառնէ ազդել իւր բանս սփոփիչս այնալիսիս՝ որ մոռացումն վշտաց նորա արասցեն: Իսկ օրիորդն կացեալ ընդ հովանեալ ի բացէ՝ հայէր յերկաքանչիւր, և յուսով և եթ դարեցուցանելոյ զարտասուս նոցին սփոփէր, աներկեալն ընդ օգնականութիւն պատանւոյն ի կատարումն առաջարկութեան իւրոյ. զի վստահութիւն իմն անդստին ի սիրտ իւր ազդէր ընդ կարեկցութիւն նորա և ընդ պաշտպանութիւն: Բայց կասկածէր թէ գուցէ ծնօղք իւր հակառակ կացցեն խորհրդոց իւրոց, մանաւանդ մայր իւր. այլ զիմրդ մարթ էր իւր մեկնել առանց նորին հրամանի, առանց գիտելոյ զհայրենիս նոցա, և վասն որոյ իրաց պարտն էր խնդրել թողութիւն: Հարկ էր նմա յայտնել նոցա զխորհուրդ իւր, և ահա ժամ էր յայտնելոյ. եզ ծունր յերկիր, խնդրեաց ի Տեառնէ ածել զսիրտ նոցա ի հաւան. և մատուցեալ առ հայր իւր յետկուսէ՝ կայր յեց ի թիկնաթոռն յորում բազմէր. և վայրիկ մի լուռ կացեալ՝ զի թերեւս նա ինքն կանխեսցէ ի խօսել, իրրեւ ետես զի ընկրդմեալ էր նա ի խորհուրդս՝ խօսել կալաւ և ասէ. Խնդիր ինչ է ինձ ի քէն, հայր իմ: Նա ի վեր առեալ զգլուխ իւր՝ ակնարկեաց ասել. և դուստրն ասէ. Աւուրք յառաջ ի հարցանել պատանւոյն Ամուլֆի՝ թէ իցէ՞ ինչ քո խնդիր ի հօրէ իւրմէ, ետուր նմա պատասխանի՝ թէ ոչ ինչ. այլ արդարեւ չիցէ՞ ինչ քո խնդիր ի նմանէ: Հայրն ասէ. Եւ ոչ մի ինչ՝ զոր կարիցէ նա տալ ինձ: Դուստրն ասէ. Եւ ո՞ր ապա կարիցէ տալ քեզ զոր խնդրեսդ: Հայրն ասէ. Աւղղութիւն և արդարութիւն: Դուստրն ասէ. Եւ ո՞ր իցէ գտանել զայն: Հայրն ասէ. Յերկինս աներկբայապէս, իսկ ի վերայ երկրի բնաւ ամենեկին: Եւ զայս ասացեալ՝ արկ անդրէն առ վշտին զգլուխ իւր ի վայր ի մէջ երկոցունց ձեռաց իւրոց: Լուեցին առ վայր մի. և ապա կրկնեալ անդրէն օրիորդն ասէ խրախուսանօք ցծնօղս իւր. Լուարուք ինձ հայրիկ իմ և մայրիկ. եօթն և տասներորդ ամ է այսօր տիոց իմոց, այսօր ընկալայ ի ձէնջ զկեանս իմ, և սիրելի է ինձ փոխանակել զայն ի վերայ ձեր,

հանդերձ սրտիւ իմով՝ որ սիրէ զձեզ և մեծարէ որպէս պատկերս Աստուծոյ կենդանիս: Ի ծննդենէ և այսօր ըստ թուոյ աւուրց կենաց իմոց եղեն բարերարութիւնք ձեր առ իս, և չեղև ինձ փոխարինել ձեզ ընդ այնոցիկ շնորհակալիս և սէր. զի զինչ իցեն շնորհակալիք սրտի առանց արգեանց. և իցէ ինչ սէր առանց հանդիսի ցուցակութեան: Թողէք ինձ առնել միանգամ վասն ձեր, զոր ոչ դադարէք դուք առնել ընդ իս յօրէ ծննդեան իմոյ. մի խնայէք յայտնել աստ ուրեմն դստեր ձերում զգաղտնիս աղետիցդ: Պատասխանի ետ հայր նորա կարեւրէր սրտիւ. Եւ առ ինչ խնդրես զայդ դուստր իմ: Դուստրն ասէ. Առ ի գիտել զկարեւորս տալոյ ձեզ առհաւատչեայ զսիրոյ իմոյ. գիտէ Տէր վասն որոյ իրաց համարձակիմս ի խնդրել:

Չայսոսիկ, զծնդովք հօրն փարեալ, աղիողորմ ի դէմս նորա հայեցիւք պաղատէր, այնալիսի վեհ և ազնուական կիրս յաչս իւր ընդ արտասուս բերելով, և արիութեան այնալիսի գերաշխարհիկ ի ցածուն կերպարանս նորա յաւելեալ, զի յայնմ ամենայնէ ի միտ առնոյր Սփրինձեր զիղձս դստերն փոքր ի շատէ, և ի փղձուկ հարեալ՝ չկարէր խօսել և ոչ լալ, այլ լուռ և եթ կայր և անշարժ, որպէս յերեսաց հրեշտակի ի հիացման լեալ. չէր երբէք սիրտ նորա ի սաստկութենէ վրշտաց այնպէս յուզեալ, որպէս ի խօսից անտի դստերն. արիութիւն նորա անյողդողդ, զոր ոչն կարէին գրգուեցուցանել թագաւորք, և ոչ արկածք բախտի ընկճել զայն, գորովեալ ի ձայնէ դստերն՝ խնդրէր զօրաւիգն, և ոչ գստանէր. և ցորչալի նա լուեալ կայր, կայր և դուստրն առ ոտս նորա: Մատեալ անդր Փեղորա յարուցանել զդուստրն. և կացեալ յետկուսէ՝ ուր նա ի դուճս կայր, և ոչ զշարժմունս նորա տեսանէր և ոչ զաչս՝ որովք յայտնէրն հօր իւրում զարիական խորհուրդն, և անկասկած զաղետիցն՝ որ հանդերձեալ էին կեղեքել զսիրտն մայրենի, ասէր ցայր իւր. Ընդէր խնայես զգաղտնիսդ ի դմանէ. ի մանկութենէ՝ դորա զանգիտես. երկնչիս թէ չկարասցէ դա հանդարտել վշտացն ընդ դառնութիւն աղետիցս: Իսկ հայրն յառեալ ի դուստր իւր, ասէ. Աչ, չերկրնչիմ ի տկարութենէ դորա: Յորմէ ի միտ էառ օրիորդն՝ զի հասու լեալ էր հայր իւր խորհրդոց իւրոց, և սեղմեաց զաջ նորա՝ ազդելով լուելեայն չյայտնել զայն մօր իւրում, զի ճանաչէր զսիրտ նորա, և հնարէր յամեցուցանել նմա զդառնակրսկիծ յայտնութիւնն: Յայնժամ գոչեաց

Սփրինճեր. Թող ինձ, տէր, որչափ ինչ տրտնջեցի. խորհէի և եթ 'ի բարիս՝ զորս բարձեր յինէն, այլ ոչ յորս պատրաստէիրն ինձ. դուստր իմ, մոռացուցեր դու ինձ այսօր զվիշտս երկոտասան ամաց: Եւ դուստրն ասէ. Մի ևս ասեր, հայր իմ, որպէս սովորութիւն է ասել թէ չիք յերկրի բարութիւն: Այլ աղաչեմ գրեզ, ասա ինձ, զինչ անուն է քո, որ հայրենիք, և որպիսի հասեալ քեզ արկածք: Եւ հայրն ասէ. Ոչ մի ինչ հասեալ ինձ արկածք. հայրենիք ինձ անդ են, ուր դու մերձ կաս. և անուն իմ է՝ բարեբաստիկ հայր Ելիսաբեթի: Յաւել և Փեդորա. Եւս քան զևս բորբոքեսս դու զիս 'ի սէր, դստրիկ իմ, 'ի սիրտիւ զհայր քո: Գորովեցաւ 'ի բանից աստի Սփրինճեր. փարեցաւ զգտերբն և զմարբ նորա, և թացեալ զնոսա յարտասուս՝ կրկնէր և երեքկնէր հեկեկանօք. Աստուած իմ, թող ինձ, զի ապերախտեցայ. ներեա ինձ, և մի պատուհասեր զիս: Եւ 'ի յուզելոյ կրիցն վայրիկ մի հանդարտեալ, ապա ասէ ցդուստր իւր. Պատմեցիք քեզ զամենայն, դուստր իմ, որ ինչ գիտել ցանկաս. այլ համբեր այլ ևս աւուրս ինչ, չկարեմ արդ խօսել զթշուառութենէ իմմէ. մոռացուցեր դու ինձ զայն: Իսկ օրիորդն, որ յամենայնի հլու էր ծնողացն, ոչ իշխեաց այլ ևս թախանձել՝ մնալով կամաց հօր իւրոյ 'ի վեր հանելոյ զգաղտնիսն. բայց մնայր 'ի զուր: Գոգցես իմն երկնչէր և խուսէր 'ի նմանէ Սփրինճեր. գուշակեալ էր նորա զխորհուրդ դստերն. և չկարէր յայտնել բանիւ զղարմանս և զշնորհակալիս հայրենի գթոյն. զգայր իսկ՝ զի չէին իւր իրաւունք ժխտելոյ դստերն զհրաման՝ զոր խնդրելոցն էր, այլ ոչ արիանայր տալ նմա զայն: Չէր իսկ և չէր այլ յոյս գերծանելոյ յաքսորանաց անտի, և հայթայթելոյ դստերն իւրում զանկն իւրոյ պայմանին. այլ յածել զմտաւ զանհնարին ճգունս և զսահագին վտանգ ուղեորութեանն, չհանդուրժէր խորհրդոյն. յօժարէր զանձն իսկ նուիրել 'ի բարեկենդանութիւն իւրոցն, և վասն դարձուցանելոյ զնոսա 'ի հայրենիս. այլ զկեանս դստերն չիշխէր 'ի վտանգ արկանել:

Բայց Ելիսաբեթ 'ի լուծենէ հօրն 'ի միտ էառ որ ինչ պարտ էր գործել. ոչ ինչ երկբայէր զգուշակելոյ հօրն զմիտս իւր, և ոչ զգորովելոյ նորա ընդ այն. այլ եթէ գորովէր ընդ խորհուրդ իւր, ընդէր էր նմա խուսել յիւրմէ առ 'ի չխօսելոյ զայնմանէ: Արդարեւ խորհուրդն այն այնպիսի նորանշան իմն էր, զի ծնօղք իւր համարէին զայնս առաւելութեան ծնողասէր գթոյ զառան-

ցանս. վասն որոյ առ 'ի հաւանեցուցանել զնոսա՝ հարկ էր հնարաւոր ցուցանել զխորհուրդն, 'ի բաց բառնալ զխոչս ծանունս, յօգնականութիւն և 'ի խորհրդականութիւն Սմողոֆի ապաւինել: Այլ գիտէր զի և այսու ամենայնիւ չհաւանէին նմա ծնօղք իւր. վասն որոյ խորհուրդ կալաւ լռել տակաւին, և չբանալ նոցա զսիրտ իւր՝ մինչչև խօսեալ զայնմանէ ընդ պատանւոյն: Գուշակէր զի նոքա ընդ հզօրագոյն պատճառս խափանելոյ զուղեորութիւն իւր՝ մի և զայն ունէին 'ի դէմս ածել, զի չէր իւր հնար յայնմ՝ մատաղ հասակի հետեակել մղոնս ութ հարիւր ընդ երկիր ցրտասառոյց. և առ 'ի կարող լինելոյ առնուլ զառաջս ընդդիմութեան նոցա՝ փորձէր հանապազօր զկար զօրութեան իւրոյ յիշիմեան դաշտի, ոչ յանհարթութենէ օդոց կասեալ, ոչ 'ի սաստիկ ձիւնաբերաց, և ոչ 'ի թանձրութենէ միգի՝ ընդ որ հարկ էր նմա առ խարխափ գնալ: Չօր ամենայն երթայր անդր, անհրաման իսկ երբեմն 'ի ծնողաց իւրոց, և խոյս տուեալ 'ի նոցանէ՝ կրթէր տակաւ ընդդէմ մրրկաց խիզախել:

Չմերունք Սիպերիոյ մրրկալիցք են. բազում այն է՝ զի 'ի պարզոյ ամպրոպք ահագինք մթազնեն յանկարծ զերեսս երկնի. գան հասանեն հողմք ընդդէմ իրերաց, բերելով աստի զսառամանիս ծովուն հիւսիսի, անտի զփոթորիկս Վասպիականին, և 'ի հանդիպել նոցա միմեանց՝ 'ի զուր եղենաց հաստարմատ կոճեղք, և յուրանաձև բունք ընդդէմ բարկութեան նոցա ճակատ յարդարեն. 'ի զուր և բարտիք ճապուկ գագաթամբ և մշտատատան սաղարթիք իւրեանց՝ յերկիր խոնարհին. բեկտին բռնաւք և արմատախիլ տապալին: Ի բարձրաբերձ լեռանց հիւսք ձեանց, և շառաչիղք սառամանւոյ անհեթեթք, վայրաբերեալ սաստիկ թաւալմամբ, և բաղխեալ ընդ սեպս քարաժայռից՝ խորտակին և խորտակեն. և հողմք բռնաշունչք զփլատակս լեռանց, զնշխարս հիւղից, զանդեայ և զնախիր տապաստ արկեալ՝ յափշտակեն յօդս 'ի վեր, տանին արկանեն ցիր և ցան յերկիր, ծածկեալ համասփիւռ յաւերակաց համէից:

Ի միում աւուրց ամսեան յունուարի ընդ առաւօտն պատահեաց օրիորդին մի յայսպիսեաց ահագին մրրկաց՝ յընդարձակ դաշտին գերեզմանաց, մերձ 'ի փայտակերտ աղօթանոց փոքրիկ: Ի տեսանել նորա մթազնեալ զերկինս՝ յաղօթանոց անդր 'ի ներքս անկաւ. հողմք ամեհիք կոծեալ զտկարն կերտուած և տատանեալ, 'ի հիմանց սպառնային կործանել. իսկ ինքն

խոնարհեալ առ սեղանովն կայր աներկիւղ. ամենայն ինչ շուրջ զնովաւ սասանեալ 'ի մրրկէն, սիրտ իւր միայն էր անսասան, յուսացեալ 'ի Տէր պահպանել ըզկեանս իւր վասն ծնողաց իւրոց, մինչև ազատեսցէ զնոսա: Առաւելազանց արդեօք էր այսքան վստահութիւն, այլ ազդումն երկնաւոր՝ բարեպաշտիկ ոգւոյ պգալի՝ խրախուսէր զօրիորդն յարիւթիւն անխռով 'ի յոյզս տարերց, 'ի ճայթիւն ամպրոպաց. մինչև անվեհեր սրտին տեղի տալ վաստակարեկ մարմնոյ, անկանել առ ոսոս սեղանոյն՝ առ որով աղօթէրն՝ յանդորր 'ի նիրհ, իբր 'ի հայրենի գիրկս հանգչելով մանկան անմեղի, իբր առաքինութեան 'ի ծոց կրօնից:

Ի նմին աւուր դառնայր Սմոլոֆ 'ի Թուպուքեայ, և ընդ հասանելն 'ի Սայիմբա՝ փութացաւ 'ի հիւղ աքսորելոցն, բերելով զոր ընկալեալն էր հրաման՝ Փեդորայ և դստեր նորա գնալոյ 'ի Սայիմբա 'ի պաշտամունս տօնից 'ի կիւրակէս: Բայց Սփրինճերի ոչ միայն հրամանն այն ոչ չնորհեալ, այլ և խստիւ արգելոյր չգնալ անդր. և չտեսանել իսկ զնա Սմոլոֆի միւսանգամ, 'ի գթութենէ քաղաքապետին Թոպուքեայ ըստ ոչ պարտեաց չնորհեալ նմա զայն վերջին նուագ, և զայս այսպէս պատանւոյն երդուեալ հօր իւրում: Տխուր էր Սմոլոֆ ընդ այնքան խստութիւնն. այլ ըստ մերձենալ 'ի բնակութիւն օրիորդին՝ տխրութիւնն փոխէր յանգագաստից 'ի խնդութիւն. և զմայլումն վերստին տեսութեան նորա առաւել յոյժ ազդէր 'ի սիրտ իւր քան զվիշտ բաժանմանն դարձեալ 'ի նմանէ: Ի տիտ մանկութեան վայելք բարեաց սաստիկ իմն խնդութիւն զեղեալ 'ի սիրտ, մոռացումն առնեն ամենայնի՝ որ զհետն հանդերձին գալ. մանկութիւն բոլորանուէր 'ի նոսին՝ ոչ ևս խորհի 'ի տեղութիւն նոցին, սիրտ նորա երջանկութեամբն լցեալ՝ չտայ տեղի կասկածանաց կորստեան նորին:

Սմոլոֆ 'ի հիւղ անդր մտեալ, ընդ վայր 'ի խնդիր լինէր օրիորդին, զի չէր նա անդ. կասկածէր իսկ յառաջագոյն՝ թէ գուցէ հարկ լիցի նմա մեկնել անտի նախ քան զդարձ իւր, և չկարաց անկեղծ պատանին ծածկել զտրտմութիւն իւր ընդ այն: Թէպէտ և չնորհակալիս 'ի գորովեալ սրտէ մատուցանէր նմա Փեդորա, օրհնելով զձեռնն՝ որ բանայր նմա զդուռն տանն Տեառն, զձեռնն՝ որոյ զայր իւր ապրեցուցեալ էր. և թէպէտ Սփրինճեր կոչէր զնա աշատսպարան և խնամակալ տառապելոց, այլ վեր 'ի վերոյ ազդէին բանք նոցա 'ի պատանին. հազիւ պատասխանէր բանից

նոցա, և անուն և եթ օրիորդին էր անլըռելի 'ի շրթունս նորա: Խռովութիւն ոգւոցն յայտ իմն առնէր զկիրս սրտին, և առաւել այնու սիրելի զնա առնէր Փեդորայ. սէր նորա ընդ դստեր իւրում չողումէր զփառասիրութիւն, հզօր 'ի սիրտ մայրենի: Ոչ նոյնպէս զիւրընկճելի էր 'ի գորովոյ Սփրինճեր. կասկածէր թէ գուցէ զգացեալ զայն դստերն՝ խռովեսցի. ստիպէր զպատանին հնազանդել հօր իւրում, և կարճել զայցելութիւն իւր. այլ նա պէսպէս պատճառանօք ջանայր երկարաձգել զայն: Յայնմ վայրի յարեալ մրրիկն այն, և դողային ծնօղք օրիորդին վասն դստերն իւրեանց, և գոչէր մայր նորա տառապեալ. Ո՛հ, ո՛հ, զի՛նչ արդ դստերն իմում, Ելիսաբեթին իմում, հասցէ պատահար: Իսկ Սփրինճեր լուռ և եթ առեալ զցուպ իւր՝ երաց զդուռնն, գնալ 'ի խնդիր դստերն. փութացաւ և Սմոլոֆ զհետ նորա: Բռնանայր մրրիկն, խորտակէին շուրջանակի մայրիք, վտանգ էր մահու յանտառին: Սփրինճեր ցուցանէր զայն պատանւոյն՝ առ 'ի խափանել զնա 'ի գալոյ ընդ իւր, այլ ոչ ինչ զօրէր. տեսանէր և նա զվրտանգն, այլ քամահէր զնովաւ, բարեբախտութիւն անձին համարէր զիմագրաւել վտանգին վասն օրիորդին:

Հասին 'ի միասին յանտառ անդր, և ասէ Սմոլոֆ. Յո՛ երթամք: Սփրինճեր ասէ. Ի դաշտավայրն, ուր հանապազօր գնայ Ելիսաբեթ. յաղօթանոց անդր թերեւ իցէ ապաստանեալ: Ոչ ևս ինչ յաւելուն, գնան անմոռնչ, տագնապ նոյն 'ի սրտի երկաքանչիւր. ոչ մի ինչ հարցուած առնեն իրերաց, զիմեն անվեհեր, խոնարհին խուսեն 'ի տարափոյ ոստոց բեկտելոց, 'ի ձիւնաբերաց ընդ աչս իւրեանց հողմավարելոց, 'ի շանթից ժայռից զգլխով իւրեանց շուրջ փոթորկելոց: Հասին 'ի դաշտավայրն, ուր թէպէտ զերծք 'ի վտանգէ էին մայրեաց խորտակելոց, այլ անպատսպարք 'ի բացավայրին՝ 'ի ստահակ հողմոց մրրկաց մղեալ տապալէին. և բազում ճգամք մատենան 'ի փոքրիկ աղօթանոցն փայտակերտ, ուր յուսային դստանել զօրիորդն ապաստանեալ: Այլ 'ի տեսանել զխարխուլ ապաստանին տախտակամած յարկին ահեղ ճարձատմամբ սպառնումն կործանման, զարհուրեալ կացին՝ զմտաւ ածեալ զվտանգ օրիորդին 'ի ներքս անդ եթէ էր: Յայնժամ Սմոլոֆ զարմանահրաշ արիութեամբ, յառաջ քան զհայր օրիորդին խրախուսեալ եմուտ 'ի ներքս, և թուէր նմա երազել. զի ետես անդ զօրիորդն, ոչ թէ կիսամեռ զդողի հարեալ, այլ առ սեղա-

նոյն անկեալ քաղցր 'ի քուն: Արեւելեալ եկաց անճառ հիացմամբ, և նշանացի ցուցանէր զայն Սիրինճերի. և երկաքանչիւր նովին զգացմամբ 'ի ծունր անկան առ զուգահրեշտակ օրիորդան, որ Բարձրելոյն հովանաւորութեամբն ջէր անդանօր: Հայր նորա 'ի դէմս դստերն յառեալ և զմայլեալ, իսկ պատանին պատկառանք զաչս 'ի վայր արկեալ՝ չիչխէր իմն հայել յայնքան անմեղութիւն: Զարթեալ օրիորդն, ծանեալ զհայր իւր, և զիմեալ 'ի զիրկս նորա, ասէ. Ո՛հ, զիտէի զի հոգայիր վասն իմ: Իսկ հայրն փարեալ զնովաւ, ասէ. Է՛հ, դուստր, յորպիսի հոգս արկեր զմեզ, զմայր քո տառապեալ և զիս: Դուստրն ասէ. Ներեա ինձ հայր, զի եղէ նմա առիթ արտասուաց. երթիցուք սրբել զարտասուս նորա: Եւ 'ի յառնելն տեսեալ զպատանին, բերկրալից զարմացմամբ ասէ. Երանի է ինձ, զի պաշտպանք իմ հսկեն զինե, Աստուած իմ յերկնից, հայր իմ և դու յերկրի: Խանդաղատեցաւ պատանին ընդ բանս նորա մինչև յարտասուս. իսկ հայրն ասէ. Եւ ո՞րպէս կամիս առ մայր քո գնալ. իցէ՞ քեզ հնար դառնալ արդ 'ի տուն, օրիորդ տկար, խիզախել 'ի մարտ ընդդէմ մրրկին՝ յորմէ սքանչելեօք Սմոլոֆ և ես մազապուր զերծաք: Դուստրն ասէ. Թող ցուցից զփորձ զօրութեան իմոյ. առաւել է յիս ոյժ քան զոր կարծես. և ուրախ եմ, հայր, զի տեսցես քեզէն որչափ ինչ կարեմս առնել մօր իմում առ 'ի սիրտիւն: Եւ յասելն զայս՝ ցոլանայր յաչաց օրիորդին արիութիւն այնպիսի, որ տայր հօր նորա 'ի միտ առնուլ զհաստատութիւն դստերն 'ի խորհուրդս իւր: Եւ գնայր նա յեց 'ի Թեա հօրն և պատանւոյն, որք օգնէին նմա՝ պատըսպարեալ զգլուխ նորա լայն լօղկօքն: Քաղցր թուէին անդ պատանւոյն որոտընդոստ մրրկաց արհաւիրք, մատուցանելով նմա պատեհ օգնելոյ օրիորդին. յաչս դնէր զվտանգ կենաց՝ զոր ցանկայր բիւրիցս 'ի վերայ նորա փոխանակել. խիթայր և եթ զկենաց նորա, թէպէտ և վստահ էր 'ի փրկել զնա, և յեռանդն սրտին ձայնատուր լինէր ամպրոպաց առ հասարակ ընդդէմ իւր:

Կը շարունակուի:

Հ. ԵՂ. Վ. ՀԻՒՐՄԻԻԶ:

ՀԻՒՄՆԴ ԱՂԶԻՆ

Սրբազան իւզն դպաւ օրհասականին զարշապարաց. հնչեց մահագուշակ վրճիւն: Այս տառապեալ հոգւոյս համար՝ արուեստ բժշկութեան ալ դեղ չունի: Աշխարհք մարած է այս աղջկան համար: Ամենք կը հեռանան, ամենք կը փախչին. աւաղ, բարեկամութիւնն անդամ վերջի բարեններէն վախնալով՝ զլուխը վար կախած խոյս կուտայ: Այս սրտակտուր վայրկենին անյողդողդ վկայ՝ միայն մայրն է, որ կը կենայ իր սիրուն աղջրկան քովը:

Մթնցուցած մահճին վարագուրաց մէջ կը մտնէ. կը հեռացընէ անկէ մահանչան կերոնները. և հաւատով խրախուսեալ աչքով մը՝ առանց դոյնը նետելու կը նայի փայտէ խաչին վրայ, զոր կոյսն քրիստոնեայ առած է ձեռացը մէջ. մէկդի կ'առնու օրհնեալ ջուրը, և սեականաչ տօսախէ սրսկիչը, օրհասականին անկողնին տխուր զարդերը:

Այլ երբ աւելի մօտէն կը տեսնէ այն սոսկալի սարսուռը զաւկին բոլոր կերպարանաց վրայ, այն պաղ ճակտէն կաթկըթած մահուան քրտինքը, այն մարմըրած աչուրները, « Ո՛հ, աղջիկս, կը կանչէ. եթէ ապրիս դու՝ ես ալ կ'ապրիմ, եթէ դու կը մեռնիս՝ ես ալ կը մեռնիմ: Արդէն գերեզմանն առեր կը ծածկէքու հայրդ ալ քոյրերդ ալ. միայն մենք մնացեր ենք. դու ես իմ բոլոր ընտանիքս: Դո՛ւն ալ հիմայ զիս պիտի թողուս. դու իմ արիւնս, դու իմ աղջիկս: Չէ. դու պիտի ապրիս. Աստուած զքեզ պիտի առողջացընէ. մայրդ խիստ շատ կը սիրէ զքեզ. դու պիտի չմեռնիս: Չեմ գիտեր ինչ ձայն է որ կ'ըսէ ինձի, Յուսա՛: Եւ միթէ յուսալու համար առնեն անցած կըրնայ ըլլալ: Աստուած, մատղաշ հոգի աղջրկանս, կեցիր, մի թռչիր. և թէ աշխարհքէս փախչիլ կ'ուզես՝ գոնէ սպասէ մօրդ ալ »:

Այսպէս հաւատք կը քաջալերէ զնա, յոյսն ոյժ կուտայ: Այլ ինչ սրտագին խնամքով կը պահէ այս յոյսը: Մատ.